

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2018-05-24
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 3268-17

PARTER

Klagande

1. Anna-Greta Andersson
Viken Hagalund
543 94 Tibro

2. Karl Larsson
Viken Hagalund
543 94 Tibro

3. Åke Lundberg
Långgatan 15
545 33 Töreboda

4. Miljö- och byggnadsnämnden Tre kommuner i samverkan, Töreboda
542 86 Mariestad

5. Skaraborgs Naturskyddsförening
c/o Olof Holmstrand
Torphagebacken 11
443 38 Lerum

6. Göran Ahlenius
Halla Tåtorp
549 93 Moholm

7. Bo Ek
Rosenkällavägen 6
611 36 Nyköping

8. Näsets Vägförening
c/o Arne Johanson
Skaraborgsgatan 1
541 50 Skövde

9. Uddakolonisternas Vägförening
c/o Arne Johanson
Skaraborgsgatan 1
541 50 Skövde

10. Holmsnäs Vägförening
c/o Arne Johanson
Skaraborgsgatan 1

Dok.Id 384832

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

541 50 Skövde

11. Töreboda kommun
Box 83
545 22 Töreboda

Motpart

1. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
403 40 Göteborg

2. Rölunda Produkter AB
Rölunda Gård
742 94 Bålsta

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut 2017-08-14 i ärende nr 531-36606-2016, se bilaga 1

SAKEN

Dispens för markavvattning på Ryholms Stormosse inom Töreboda kommun

---

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avvisar överklagandena från Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Näsets Vägförening.

Mark- och miljödomstolen bifaller överklagandena i övrigt och upphäver det överklagade beslutet.

BAKGRUND

Länsstyrelsen i dåvarande Skaraborgs län meddelade den 6 februari 1987 Statens Vattenfallsverk bearbetningskoncession enligt lagen om vissa torvfyndigheter för Ryholms Stormosse i Töreboda kommun att gälla till utgången av år 2012. Enligt uppgift nyttjades tillståndet endast för begränsad och kortvarig försöksverksamhet. Koncessionen överläts så småningom till Rölunda Produkter AB som under åren 2010 – 2012 utförde dikningsåtgärder inom området.

I det nu aktuella ärendet lämnade Länsstyrelsen i Västra Götalands län den 14 augusti 2017 Rölunda Produkter AB dispens från markavvattningsförbud för dikning inför torvtäkt på Ryholms Stormosse. Ansökan avser ett cirka 150 hektar stort verksamhetsområde och verksamhet under 25 år.

För dispensen gäller följande villkor

1. Halten suspenderat material ifrån täkten utgående vatten får inte överstiga 15 mg/l. Om halten suspenderat material vid kontroll överstiger 15 mg/l ska åtgärder vidtas så att värdet innehålls vid en uppföljande kontroll inom två månader från dagen för överskridandet. Villkoret ska anses uppfyllt om värdet inte överskrids vid den uppföljande kontrollen. Analys ska ske i enlighet med Svensk Standard eller annan jämförbar metod.
2. Allt vatten som avleds från brytningsområdet ska passera sedimentationsdamm innan det leds vidare till recipient. Sedimentationsdammarna ska anläggas vid lågvattenflöde och ha en yta som motsvarar 12 kvadratmeter per hektar avvattnad yta. Sedimentationsdammar ska utformas på ett sådant sätt att dammarnas sedimenterade funktion inte försämras vid högvattenflöden. Sedimentationsdammarna ska rensas regelbundet, i syfte att upprätthålla avsedd reningseffekt. Anläggningsarbeten och rensning ska utföras vid lågvattenföring så att grumling och läckage av torrsubstans till recipient förhindras.

Ryholms Stormosse avrinner till sjön Viken i norr och till sjön Örlen i söder. Avrinningen från Örlen till Viken sker via genom ån Örlan. Örlan rinner strax öster om Ryholms Stormosse.

YRKANDEN M.M.

Samtliga klagande har yrkat att länsstyrelsens dispensbeslut ska upphävas.

Rölunda Produkter AB och **Länsstyrelsen i Västra Götalands län** har bestritt ändring.

Töreboda kommun och **Miljö- och byggnadsnämnden i Töreboda kommun** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

De i ansökan inlämnade uppgifterna kan inte säkerställa att verksamheten kan bedrivas på ett sådant sätt att recipienternas vattenkvalitet kan bibehållas eller förbättras. Enligt vattendirektivet har sjön Vikens status förändrats från att 2009 varit klassad som god ekologisk status till att i 2015 års material har sänkts till måttlig status med avseende på syrehalt. Bedömningen grundar sig på syrgashalterna, som visar på måttlig status för såväl sommar- som vintersituationen. Orsaken till de låga syrgashalterna är troligen belastning med organiskt material eller näringsbelastning. Kommunen har fram till år 2027 på sig att åstadkomma god status för sjöarna i närområdet. Om torvtäkten kommer till stånd blir detta svårt att genomföra.

Utförda mätningar inom ramen för Norra Vätterns recipientkontrollprogram visar på nedåtgående trender för syrgas och siktdjup samt ökande trender avseende fosfor mellan 1997 och 2015. Fosfor är starkt partikelbundet vilket ytterligare indikerar att situationen beror på en ökande belastning av organiskt material. Ytterligare belastning såsom en torvtäkt riskerar att försvåra möjligheten att uppnå den av vattenmyndigheten beslutade miljö kvalitetsnormen för sjön Viken. Från det att dikningsarbetena påbörjades på mossen 2011 har boende runt sjöns västra del framfört att vattnet har blivit mer färgat, att man fått påväxt och igensättning av filter på vattentag till enskilda pumpanläggningar på ett sätt som man inte haft tidigare. Vidare har man påtalat att man fått påväxt på båtbottnar, fiskenät och kräftburar. Man har även framfört att fisket har påverkats. Töreboda kommun anser att även om dessa förändringar beror på flera faktorer måste man med stöd av miljöbalkens försiktighetsprincip (2 kap 3§ miljöbalken) ta beslut om att inte medge nya verksamheter som kan belasta sjön ytterligare. Istället måste åtgärder vidtas för att minska den

nuvarande totala påverkan på sjön Viken bl.a. genom snarast möjligt genomföra väl genomarbetade återställningsåtgärder av torvmossen.

Under 2017 har en arbetsgrupp bildats för att ta fram förslag till åtgärder som kan bidra till att sjöns ekologiska status ska kunna återställas till god status. I arbetsgruppen ingår för närvarande representanter för Vätternvårdsförbundet, Töreboda och Karlsborgs kommun samt Vikens fiskevårds område. Vid det senaste mötet beslutade arbetsgruppen att bjuda in fler berörda parter till nästkommande möte i oktober. Töreboda kommun anser med hänsyn till bl.a. detta att det är mycket olämpligt att medge en dispens för ett markavvattningsföretag som ska ligga till grund för en ansökan om tillstånd att bedriva torvtäktsverksamhet på fastigheten.

Sjön Viken ligger inom fyra områden som är klassade som riksintresse. Dessa fyra områden är riksintresse för yrkesfiske, riksintresse avseende friluftsförhållanden, riksintresse för kultur samt riksintresse för geografiska frågor. Vidare är Ryholms Stormosse enligt våtmarksinventeringen klassad som klass 3 bl.a. med avseende på geovetenskapliga värden. Töreboda kommun anser att naturvärdena på Ryholms Stormosse är så stora att en utdikning av mossen inte är acceptabel. Endast mindre delar av mossen är idag påverkade i en större omfattning och att en utdikning i enlighet med ansökan kommer att medföra en kraftig försämring av naturmiljön. Töreboda kommun har tidigare framfört att lokaliseringen av en torvtäkt inom Ryholms Stormosse är helt felaktig med hänsyn till sjön Vikens stora betydelse för området.

Rölunda produkter AB hänvisade i tidigare ansökan om tillstånd till torvtäktsverksamhet, att nuvarande förslag till lokalisering var viktig med hänsyn till att man i första hand skulle bryta energitorv och därför behövde en bra lokalisering till närliggande värmeverk. Rölunda produkter AB framförde vid det "tidiga myndighetsrådet" 2017-08-21 att de i sin nya ansökan inte avser att bryta energitorv. Detta är ytterligare ett skäl till att en ny och bättre lokalisering av torvtäkten måste anses som den bästa lösningen. . Ett upplag av torv på mossen ökar även brandrisken, vilket kan ge en mycket negativ påverkan på sjön om det blir ett kraftigt utflöde.

Skaraborgs Naturskyddsförening har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Ryholms Stormosse dikades med handgrävning 1900-1910 med stöd av en dikningsplan upprättad 1899 och fastställd av Kungl Majt 1900-07-20. Syftet var avvattning för att minska frostläntheten i trakten. Begränsad torvtäkt för produktion av torvströ bedrevs ca 1910-1920 i mossens norra del, vilken omfattas av det överklagade tillståndet. Mossen var sedan orörd av ingrepp under 90-100 år fram till 2010. Under denna tid växte dikena igen, träd och buskar etablerades delvis och mossen var på väg till ett nytt naturtillstånd.

Statens Vattenfallsverk beviljades av dåvarande Länsstyrelsen i Skaraborgs län koncession för torvtäkt på Ryholms Stormosse för perioden 1987-02-06 till 2012-12-31. Avsikten var att ta upp torven med djupgrävning och med en nyutvecklad teknik tillverka torvpellets för energiutvinning genom förbränning. Tillståndet utnyttjades endast för en begränsad och kortvarig försöksverksamhet 1986-87.

I en separat tillståndsprocess behandlades avvattningen av mossen genom "Ryholms Stormosses vattenavledningsföretag 1987". Beslut om tillstånd för Statens Vattenfallsverk togs 1987-03-13 enligt 12 kap vattenlagen (1983:291) avseende markavvattning. Beslutet innebar att det nya tillståndet till avvattning skulle ersätta dikningsföretaget 1899, när det nya företaget hade utförts. Så skedde emellertid inte inom arbetstiden 5 år, varför det gamla dikningsföretaget 1899 fortfarande gäller.

Rölunda Produkter AB genomförde omfattande dikningsarbeten på Stormossen under åberopande av den erhållna koncessionen. Dock utfördes inledningsvis inga skyddsåtgärder, vilket ledde till betydande utsläpp av uppslammade torvfibrer i vattendraget Örlan och sjön Viken. I efterhand kom Rölunda överens med Länsstyrelsen om att dikningen hade skett med stöd av tillståndet 1900, men kilometervis av de grävda dikena omfattades inte av detta äldre tillstånd.

Det är anmärkningsvärt att Rölunda genomförde så omfattande och kostsam dikning med bara två år kvar av koncessionen. Enligt Naturskyddsföreningens uppfattning lovade Länsstyrelsen att Rölunda skulle få förlängning av koncessionen, vilket

Rölunda också ansökte om. Sedan bytte Länsstyrelsen handläggare och uppfattning, vilket ledde till avslag på ansökan, vilket bekräftades av regeringen efter överklagande. En ny och något mindre omfattande ansökan avlogs av Länsstyrelsen vad avsåg markavvattning, varpå Rölunda drog tillbaka hela ansökan.

Ryholms Stormosse är en av de största mossarna i Sydsverige. Om mossen idag hade varit i huvudsak orörd av ingrepp skulle den troligen bevarats som nationalpark enbart på grund av storlek och orördhet. Storleken konstituerar, oavsett de ingrepp som har skett, avsevärd variation ifråga om ekologisk mångfald, naturtyper och arter. Stora naturområden utan bebyggelse och vägar är ovanliga i Sydsverige. Ryholms Stormosse omfattar cirka 8 km² sammanhängande område utan bebyggelse och vägar. Trots Rölundas tidigare påverkan och genomförda dikning, men framför allt efter en kommande återställning av dikningen, har ett så stort område som Ryholms Stormosse för Sydsverige unika förutsättningar för ekosystemtjänster i form av ekologisk mångfald och möjligheter till naturupplevelser.

I Länsstyrelsens avslag 2013 på Rölundas första ansökan finns följande naturvärdering som inte ifrågasattes i Regeringens beslut 2014.

"Då genomförda dikningsåtgärder på mossen har skett som en förberedelse inför kommande koncession anser Länsstyrelsen att utgångspunkten för mossens naturvärden ska vara mossens skick innan förberedelserna påbörjades. Även om Ryholms Stormosse fram tills 2010 var påverkad av dikningsföretaget återstod stora delar där mossen inte dikats eller där diken till stor del vuxit igen. Dikessystemen hade inte rensats på mycket lång tid och torvbrytningen som skedde på 80-talet utfördes endast på en liten del av mossens yta."

De av Länsstyrelsen beskrivna naturförutsättningarna har inte förändrats och gäller sålunda även det av dispensbeslutet omfattade området. Mossens naturvärde bör i konsekvens med tidigare beslut från Länsstyrelsen och Regeringen bestämmas med utgångspunkt i förhållandena innan dikningen påbörjades år 2010. Det är uppenbart att Länsstyrelsen i det överklagade dispensbeslutet påverkats av Rölunda att frånga sin tidigare uppfattning. Rölunda har nämligen hävdade att dikningen minskat mossens naturvärde. Detta är från moralisk synpunkt stötande, eftersom det innebär att på spekulation genomförda åtgärder skulle underlätta senare tillstånd.

Länsstyrelsens argumentation avseende dispensområdets specifika naturvärden är påtagligt inkonsekvent. Beträffande området östra del framhåller Länsstyrelsen att tallsumpskogen saknar höga naturvärden bland annat genom fåtal vindfällan och någon enstaka högstubbe. Förekomst av död ved tycks enligt Länsstyrelsen vara ett avgörande kriterium för höga naturvärden i skog, vilket skulle begränsa tallsumpskogens naturvärde. Det är fråga om en själveterablerad naturskog som ännu inte nått ett stadium med mer än enstaka döda träd. Dock är det fråga om naturskog vida skild från traditionell produktionsskog och med god potential att utveckla betydande naturvärde. Sådan skog behöver skyddas, om Sverige ska kunna uppfylla satta mål för andel skyddad skog.

Beträffande området västra del konstaterar Länsstyrelsen förekomsten av döda tallar inom ett större område. En del av de döda träden har fallit ner. I detta område finns sålunda rikligt med död ved som är en förutsättning för högt naturvärde. Förhållandena i området avspeglar variationerna i hydrologiska förutsättningar till följd av den gamla dikningens igenväxning.

Naturskyddsföreningen vill ifråga om klimatpåverkan i första hand hänvisa till vad Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) har framfört i samråd om täktansökan för samma område skulle beröras av markavvattning. SGU stöder helt Naturskyddsföreningens uppfattning att klimatpåverkan av planerad markavvattning och torvtäkt är oacceptabel och att all dikning på mossen snarast ska återställas genom att diken läggs igen.

"Angående läckage av koldioxid från mossen

Enligt Bolaget kommer etablerandet av en torvtäkt på Ryholms stormosse leda till att det läckage av koldioxid som enligt Bolaget idag sker avbryts. Orsaken till att mossen enligt Bolaget läcker koldioxid är den markavvattning som skett i samband med tidigare täktverksamhet.

SGU delar inte Bolagets uppfattning i denna fråga och bedömer att det inte är sannolikt att den tidigare täktverksamheten lett till att Ryholms stormosse idag utgör en nettokälla för koldioxid till atmosfären. De gamla diken som finns från den tidigare täktverksamheten är enligt naturvärdesinventeringen som gjorts i stor utsträckning igenväxta (Se bilaga 8 i MKB:n) och dessa diken har därför med all sannolikhet idag endast en begränsad hydrologisk påver-

kan. Det är därför inte troligt att dessa områden idag utgör en källa för koldioxid till atmosfären. Koldioxidavgången är dessutom ofta begränsad från dikade vitmossedominerade torvmarker av den typ som Ryholms stormosse är. Däremot kan begränsade områden längs de nya diken som grävts i området tänkas utgöra en källa för koldioxid. De gamla diken har dock lett till att vegetationen i de gamla täktområdena delvis är förändrad, vilket framgår av att det finns relativt mycket träd i dessa områden. SGUs bedömning baseras på flygbilder samt Lantmäteriets nationella höjdmödel.

SGU vill dessutom påpeka att etablering av en torvtäkt aldrig kan leda till att läckage av koldioxid avbryts, vilket påstås i ansökan. För det första utgör en pågående täkt en källa för koldioxid och för det andra så utgör den torv som utvinns, oavsett om den används för odling eller för att producera energi, en källa för koldioxid till atmosfären. Då det gäller alternativet efterbehandling till skog vill SGU även påpeka att en skog visserligen fungerar som en sänka för koldioxid men då i ett mer kortsiktigt perspektiv än en torvbildande våtmark där stora mängder koldioxid kan bindas under många tusen år."

Rölunda hävdar att torvens användning som växtsubstrat och strö skulle innebära att läckaget av koldioxid från Ryholms Stormosse skulle avstanna. Så är inte fallet eftersom den externa användningen av torven, när denna har grävts bort från mossen, innebär snabbare nedbrytning och avgivning av koldioxid. Torv som används i odlings-sammanhang bryts ner genom oxidering betydligt snabbare än i mossen, även när denna är dikad, varvid kolinnehållet avgår som koldioxid till atmosfären med ökad klimatpåverkan. Det är ur klimatsynpunkt avsevärt mer fördelaktigt att använda färsk biomassa exempelvis halm eller strö som jordförbättringsmedel istället för den fossila biomassan torv.

Rölunda argumenterar för att torvtäkt på Ryholms Stormosse inte skulle påverka vattenkvaliteten i Örlan och sjön Viken mer än mycket marginellt. Mot detta kan hävdas att Rölundas dikning ostridigt har förorsakat kraftig slamflykt i samband med stor nederbörd. Detta kan mycket väl komma att upprepas så länge mossen är dikad och eventuell täktverksamhet pågår oavsett åtgärder för att begränsa utsläppen. I vilket fall ger dikning och torvtäkt sålunda större risk för att vattenkvaliteten i recipienterna påverkas negativt. Dispens bör under alla omständigheter inte ges för markavvattning av Ryholms Stormosse med beaktande av Bremendomen C-461/13 i vilken EU-domstolen konstaterar att tillståndsmyndigheter är skyldiga att inte

lämna tillstånd till projekt som riskerar att orsaka försämring av ytvattens ekologi och kemi. Det räcker således med att det finns en risk för påverkan i negativ riktning. Det är tillräckligt att ytvattenstatusen kan komma att äventyras. Dessutom är vattenkvaliteten i Viken redan negativt påverkad, vilket motiverar särskild restriktivitet med avseende på risker för tillkommande föroreningar.

Det bör framhållas att risken för slamflykt ökar radikalt, om och när vegetationen tas bort på större områden av mossen för att torvtäkt genom fräsning ska genomföras.

Karl-Axel Larsson och **Anna-Greta Andersson** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Markavvattningen kommer att påverka deras fastigheter negativt på flera sätt, exempelvis genom sänkt grundvattennivå och påverkan på sjön Örlens vatten. Örlen utgör dricksvattentäkt för kringboende. Djur och natur påverkas också negativt. Under senare år har havsörn observerats i trakten. Örnen kräver en landskapsbild som liknar mossen för att trivas i landskapet. Det är viktigt att behålla ett stort, ostört område i landskapet. Landskapsbilden blir överlag mer och mer fragmenterad, varför det är viktigt att mossens hela areal bevaras utan ingrepp. En odikad mosse behövs för att säkerställa grundvattennivån genom att magasinera vatten men även för att undvika höga flöden. Det är viktigt att beakta sjön Vikens vatten som redan har förorenats med torvmaterial, vilket beror på den avvattning som redan gjorts på mossen. Egenkontrollen som görs av Rölunda AB har visat sig brista eftersom avrinningsvatten släpps ut i Ösmabäcken och vidare till sjön Örlen, som är en dricksvattentäkt.

Åke Lundberg har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan. Han ska ha klagorätt eftersom han äger en sommarstuga i närheten av sjön Viken och är även delägare i en stamfastighet där. Ryholms Stormosse med sjön Viken är ett unikt naturområde. En torvbrytning kommer att ha en stor negativ inverkan på en unik miljö som Ryholms Stormosse. Torvbrytningen påverkar inte bara produktionsområdet. Det skulle förstöra upplevelsen av ett ostört naturområde och en unik miljö. Mossen skulle förlora en del av sin naturliga förmåga att ta upp och lagra nederbörden. Ry-

holms Stormosse är en av Sydsveriges största mossar och är ett viktigt naturområde för havsörn som kan ses runt sjön Viken. Sjön Viken skulle påverkas mycket negativt. Anläggningen av sedimentationsdammar skulle inte klara utsläpp av missfärgat vatten, organiskt material, sediment och humus. Risken för frigörande av kvicksilver är stor. Detta skulle medföra ökad syrebrist och risk för fiskdöd. Risken är stor för att ett mer extremt klimat med ökad nederbörd skall öka utsläppen. Idag arbetar man på att begränsa utsläppen från de bäckar som rinner ut i sjön Viken. Att då tillåta ett nytt stort utsläpp är inte rimligt. Göta kanal som går genom sjön Viken är ett av Sveriges största turistmål med cirka tre miljoner besökare per år. Sjön Viken är högsta punkten på kanalens västgötadel och förser kanalen med vatten till sjön Vänern. Samhällsutvecklingen och sysselsättningen får en negativ utveckling av torvbrytning. Turismen som utvecklas kring Göta kanal är idag av stor betydelse för sysselsättning i företag och kommuner utmed Göta kanal och sjön Viken. En orörd mosse och en ren och frisk sjö, en plats där människor kan koppla av och återhämta sig i en underbar natur är viktigt för hälsa och välbefinnande.

I Naturvårdsverkets handbok 2009:5. Markavvattning och rensning. Handbok för tillämpningen av bestämmelserna om markavvattning i 11 kap. miljöbalken står följande. "Enligt miljö kvalitetsmålet Myllrande våtmarker ska våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet behållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden. Miljö kvalitetsmålet innebär bland annat att våtmarker skyddas så långt möjligt mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering."

Artikel 4.1 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område ska tolkas så, att medlemsstaterna - med förbehåll för att undantag kan beviljas - är skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst eller en god ekologisk potential och en god kemisk status hos en ytvattenförekomst.

Den dikning och markavvattning som förekom på mossen under 2011-2012 förorsakade stora utsläpp av organiskt material, humus och missfärgat vatten. De motiveringar som då fanns för avslag måste vara lika aktuella idag, även om området är mindre. Sökta brytningstiden är fortfarande på 25 år.

Göran Ahlenius har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Han har klagorätt eftersom han bedriver ett arrendjordbruk vid Vikens västra strand och är beroende av sjöns vatten för dricksvatten till djuren. Jordbruket har redan påverkats negativt av tidigare åtgärder på Ryholms Stormosse. Sedan torvbrytningen inleddes har kunnat iakttagas en klar försämring av vattenkvalitén. Alla i Ekeskog är mer eller mindre påverkade av detta, då Viken används för såväl fiske som båtturer och bad. Byalaget har även anlagt en egen badplats och är mycket bekymrade över det som har hänt i sjön de senaste åren. Fisket är klart försämrat och har ej blivit bättre. Förändringen har skett efter det att Rölunda AB satte igång med sin förödande verksamhet. Örlan var en klarvattenbäck fram till dess att torvbrytningen startade. Rölundas tidigare s.k. sedimentationsdammar flöt bort när det började regna. I omgivningen finns många känsliga naturmiljöer, vilka kommer att påverkas mycket negativt. Påståendet att det rör sig om gamla diken från år 1900 och att mossen redan var påverkad är felaktigt. Före Rölundas grävning fanns små rester av diken kvar, ca 50 cm breda och på sin höjd lika djupa. Detta kan jämföras med dagens kanaler där hela djur kan gå ner sig. Vikens ekologiska status är måttlig från att ha varit god före Rölundas verksamhet. De har tagit vattenprover från 1980-talet fram tills idag, vart annat till vart tredje år och alltid med gott resultat. Då mossvattnet började välla ut i sjön visade vattenprovet för första gången grumligt med ej angenäm lukt.

Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Nässets Vägförening har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Föreningarna ska ha klagorätt eftersom de hanterar och administrerar vägarna i närområdet samt sköter underhållet av en badplats vid sjön Viken. Förra gången utdikningsarbeten ägde rum på Ryholms Stormosse år 2010, strömmade stora mängder sediment ut i sjön. Vattnet blev brunfärgat och siktdjupet i området begränsades

kraftigt. Allt som låg i vattnet, d.v.s. vattenpumpar, båtar, bryggor, förtöjningsanordningar, fiskenät, mjärdar och kräftburar fick en brunfärgad igenslamning. Det var inte trevligt att bada i det brunfärgade vattnet, som också luktade annorlunda, såsom myrvatten. Problemet kvarstod, men minskade under åren som följde, men det dröjde ända till sommaren 2016 innan deras sjö blev ”normal” igen.

I beslutet sägs att halten suspenderat material från avvattningen inte får överskrida 15 mg/l. Om det överskrids har företaget två månader på sig att vidta åtgärder. På två månader hinner dock sjöns vatten bli förstört för fem år framöver.

Enligt VISS bedömdes den ekologiska statusen för Viken vara god år 2009. Enligt VISS bedömdes den ekologiska statusen i september 2014 till måttlig. En klar försämring som huvudsakligen beror på händelsen år 2010. Skillnaden i utsläpp från jord/skogsbruk och dåligt renade avlopp torde inte vara stor om man jämför med tiden före 2010, respektive efter 2010. Bara i deras område har betydande avloppsförbättringar genomförts de senaste åren.

Utöver den direkta påverkan för boende i Holmsnäs, borde det vara av riksintresse att bibehålla en mosse av den här storleken i södra Sverige. Det finns ett rikt djurliv i och kring mossen, från tjäder till havsörn. Faunan torde också vara speciell för våt-/moss-/myrmark. Blir det en industriproduktion på 119 ha torde inget av det nämnda finnas kvar efter ett par år.

För det fall tillstånd slutligen skulle beviljas är det av yttersta vikt att detta tillstånd i sådant fall innehåller villkor som inte bara reglerar tillåtna utsläppsnivåer utan också reglerar vilka åtgärder som behöver göras för att säkerställa nivåerna. Säkerhetsmarginalen för att undvika oönskade utsläpp måste vara mycket hög. Tillståndet borde stadga att Rölunda ska deponera ett stort belopp för åtgärder att vidta vid en vattenförsämring orsakad av Rölunda.

Bo Ek har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Han har klagorätt eftersom han äger en fastighet i närheten av sjön Viken och avvattningen kommer påverka hans miljö negativt. Ärendet avslogs i högsta instans för ett par år sedan. Villkoren garanterar inte vattnets renhet med tanke på Rölundas

inkompetens vid tidigare dränering. Rörelser i bottenvattnet i sjön Viken och bäcken Örlan medför fortfarande smetiga avlagringar på båtar, bryggor och fiskeredskap. Friluftslivet i området är hämmat och kommer att hämmas ytterligare. Torvbrytningen kommer att frisläppa lagrad koldioxid och därmed gå emot Sveriges klimatöverenskommelse. Transporterna som pågår i 25 år från Ryholms Stormosse till företaget Rölunda i Sörmland påverkar klimatet negativt. Genom att torrlägga mossen förvinner de vattenmagasin som mossen idag utgör. Torvbrytningen strider mot Sveriges klimatöverenskommelse och också strävan att hushålla med rent vatten.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har anfört bl.a. följande.

Koncessionen är laglig och de grävningar som genomförts har gjorts på laglig grund. Koncessionen gav full rätt att gräva och den löpte ut år 2012. I och med detta får man beakta effekterna därav som utgångsläge. Området är redan påverkat med stöd av koncessionen, vilket är ett särskilt skäl för att ge dispens. Eventuella kompensationsåtgärder kommer att ses över i prövningsärendet. Det är inte bara i sjön Viken det har blivit brunare vatten utan man ser denna förändring i många delar av södra Sverige. Ökad markaktivitet och nedbrytning är en huvudsaklig anledning. Länsstyrelsen har angett i beslutet att de rödmarkerade dikena på kartan ska läggas igen och tegdikena ska bedömas utifrån det enskilda fallet huruvida de ska läggas igen eller inte.

Rölunda Produkter AB har svarat bl.a. följande.

Ryholms Stormosse är inte det enda myrområde i regionen idag. Ryholms Stormosse är belägen i en region med många våtmarksområden vilket innebär att naturtypen kommer att finnas rikligt kvar i regionen. Därutöver kommer majoriteten av Ryholms Stormosse att lämnas orörd vilket kommer innebära att området fortsatt kommer att kunna gynna arter inom djur- och växtliv som kräver denna typ av miljö. Rölunda produkter AB tvivlar inte på att havsörn observerats i området. Att havsörnen däremot skulle kräva en landskapsbild som liknar Ryholms Stormosse för att trivas är dock något som Rölunda ifrågasätter. En fågelinventering har utförts både på plats samt i form av utdrag från artdatabanken. Ingen information tyder på att havsörnen häckar inom planerat verksamhetsom-

råde idag.

Torv kan hålla mycket vatten men släpper heller inte ifrån sig det så lätt. Det är därför som man vid torvtäkt måste dika mossen med relativt kort avstånd mellan diken. En mosse är dock inte att betrakta som en grundvattenreservoar. I och med att sökt område sedan tidigare är dikat bör en påverkan på grundvattnet i mossens omgivning redan ha skett. Normalt sker dock grundvattensänkning kring en myr endast lokalt. Inom ett 10-tal meter från det yttersta diket förblir grundvattenytan opåverkad. Dock påverkas ytskiktet även längre ifrån. En verksamhet på Ryholms Stormosse skulle inte komma att påverka något grundvattenuttag i närbelägna brunnar. Detta då samtliga brunnar är belägna på längre avstånd än 60 meter från planerad täktverksamhet. Utöver detta kommer Rölunda inför kommande ansökan och miljökonsekvensbeskrivning gällande täkt av torv samt markavvattning att provta grundvattnets kvalitet och kvantitet vid två närbelägna punkter. Ett prov kommer att tas i ett närbeläget grundvattenrör och ett prov i en närbelägen brunn. Vid ett eventuellt beviljat tillstånd kommer sedan fortsatt provtagning att ske för att försäkra att någon negativ förändring inte sker.

Vid senaste vattenprovtagningen den 23 september 2017 konstaterades att vattenflödet i "Stordiket" var mycket lågt trots senaste månadens kraftiga nederbörd. Detta styrker att en dikad mosse buffrar vattnet och ger ett jämnare utflöde. De rensade diken och anlagda sedimentdamm fungerar fortfarande tillfredställande men tecken på eftersatt underhåll börjar synas. Risken för ett större sedimentutsläpp vid extrem nederbörd är betydligt större för det befintliga dikesföretaget än för en väl skött torvtäkt. Dikesföretaget har idag inga skyldigheter att anlägga och sköta sedimentationsdammar.

Sjön Viken får sitt vatten från ett mycket stort område, cirka 24 800 ha. Den planerade produktionsytan på Ryholms Stormosse uppgår idag till cirka 119 ha. Om man antar att det regnar lika mycket överallt inom avrinningsområdet så kommer endast cirka 0,4 % av Vikens vattentillförsel från den planerade torvtäktverksamheten. Planerad torvtäkt kommer även till skillnad från övriga avrinningsområden att ha luftningstrappor, sedimenteringsbassänger, flödesregle-

rare samt regelbunden provtagning. Dessutom sker ingen gödsling eller kemisk bekämpning på tåkten. Detta tillsammans med villkor om högsta halter suspenderat material samt en väl tilltagen storlek på sedimentationsdammarna så bör Ryholms Stormosse vid en eventuell verksamhet till och med kunna ge upphov till mindre utsläpp än dagens nivåer. Man har inte kunnat hitta några torvresten i sjön Viken utan det har varit kiselalger och växtrester.

Provtagningsresultat visar att ingen av de redovisade täktverksamheterna ger upphov till några nämnvärda förändringar i vattnets kvalitet. Halterna av de olika parametrarna varierar från provtagningspunkt (uppströms täkt och nedströms täkt) samt från år till år. Några tydliga trender kan således inte utläsas gällande vilka förhöjda halter en torvtäkt kan ge upphov till. Slutsatsen som kan dras är att torvtäkten i sig inte ger upphov till några höga förändringar i det utgående vattnet. Variationerna bör ses som mycket små och varierar från fall till fall beroende på hur dess omgivningar och omvärldsfaktorer ser ut.

SGU har uppgett att att Ryholms Stormosse kan vara lämplig för etablering av torvtäkt och odlingstorv. SGU:s bedömning baseras på att Ryholms Stormosse delvis är påverkad av tidigare markanvändning. SGU anser att utvinning av torv endast ska tillåtas på torvmarker som sedan tidigare är påverkade av dikning eller tidigare täktverksamhet eftersom sådana marker endast i begränsad omfattning kan förväntas binda in kol från atmosfären. SGU har tillagt att dikade torvmarker i vissa fall till och med kan fungera som källor för koldioxid till atmosfären samt att dikade torvmarker oftast har låga naturvärden.

Bolaget ifrågasätter naturskyddsföreningens påstående att delar av Ryholms Stormosse utgörs av en värdefull tallsumpskog. De delar av sumpskogen som anses inneha naturvärden är belägna utanför planerad verksamhets- och produktionsyta på Ryholms Stormosse. Dessutom är påståendena något motstridiga, å ena sidan ska området utgöras av en sänka för koldioxid, å andra sidan ska området utgöras av en värdefull tallsumpskog. Ett myrområde med den typ av tallsumpskog som finns på Ryholms Stormosse indikerar ett väl dränerat myrområde med en avsänkt grundvattennivå. Att träden kunnat växa sig så pass höga indikerar även på att denna avsänkning av grundvattnet skedde långt innan Rölundas dikning på området (2010 - 2012). Området har således varit dränerat

under en mycket lång tid med syresättning av torv och avgång av koldioxid som följd. Skogen i sig medför även att trädens transpiration håller undan vattnet vilket ytterligare dränerar torvmarken.

I slutet av juni 2011 utfördes en naturvärdesinventeringen av Calluna AB. Av inventeringsrapporten framgår bl.a. följande. På Ryholms Stormosse finns flera områden med fuktig skog som stått orörd sedan början av 1900-talet. Detta har resulterat i en stor mängd död ved. Denna skog med död ved finns främst som en bård mellan mossen och den omgivande produktionsskogen men också i form av fastmarksholmar ute på mossen. Det främsta naturvärdet på Ryholms Stormosse är den gamla, tidigare betade, barrdominerade skogen på Storön i mossens östra del. På Storön finns gran och tall med en ålder på cirka 80 år men vissa enskilda träd uppskattas även ha en ålder på över 100 år. Miljön på Storön är mer värdefull än övriga områden då det återfinns många olika organismer som marksvampar, vedlevande insekter samt skogsfåglar som hackspettar, ugglor och skogshöns. Vid inventeringen observerades en tjäderhöna samt spår av födosökande spillkråka på Storön. I området finns två avgränsade nyckelbiotopsområden. Andra naturvärda områden som observerades inom inventeringsområdet var friska, fuktiga blandskogar med några inslag av gammal asp och tall. Det förekom även ihåliga aspar vilket är en värdefull häckningsbiotop för fåglar som bland annat ugglor. På mossen finns även ett litet område med brandpåverkad skog. Vissa organismer gynnas av de förhållanden som branden en gång skapade. Gräskärrstängen som är en åsbildning, drygt kilometerlång, har vissa geologiska och pedagogiska värden. Tidigare skog har sedan några år tillbaka huggits ned och idag finns endast ett litet tallbestånd kvar men även detta är starkt påverkat av borttransport av död ved. Utifrån de observationer som gjordes över fågellivet på och intill Ryholms Stormosse förmodas några arter häcka i området. Till dessa hör spillkråka, tjäder, orre, sydlig ljungpipare, trana och nattskärre. På och omkring Ryholms Stormosse noterades nio naturvärda områden, varav ett klassades som högt naturvärde beläget på Storön. Övriga områden anses endast ha ett naturvärde som motsvarar ett lokalt intresse. Alla identifierade naturvärda områden är belägna utanför planerat produktionsområde. Därmed blir påverkan på de naturvärda områdena begränsad vid en eventuell torvtäktsverksamhet.

Rölunda har även låtit Calluna utföra en fågelinventering med syfte att skapa en överblick över häckande skyddsvärda fåglar på mossen. Inventeringsområdet omfattade cirka 560 ha och inventeringen genomfördes genom kombinerade punkt- och linjetaxeringar. För Ryholms Stormosse utritades åtta linjer, vardera 1 km långa. Linjerna fördelades jämt över inventeringsområdet för att täcka in så mycket som möjligt. Inventeringen ägde rum i gryningen den 14 maj och 29 juni 2015. De arter som observerades under inventeringen, som anses mest intressanta för utredningen och som är upptagna i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (79/409/EEG) och/eller är knutna till våtmarkshabitatet enligt Natura 2000 var ljungpipare, orre, tofsvipa, trana samt gulärta. Andra observerade skyddsvärda arter som observerades under inventeringen var brun kärrhök, buskskvätta, gök, hussvala, kungsfågel, spillkråka, sångsvan, trädlärka, trädpiplärka och ängspiplärka.

Orren trivs bäst i öppen terräng och observerades främst i de centrala delarna av mossen. Vid inventeringen hördes spel och bedömningen är att detta skedde på de centrala, södra och västra delarna av mossen. Då det sökta verksamhetsområdet endast omfattar den norra delen av mossen bedöms planerad verksamhet inte påverka orrarnas spel. Därtill vill Rölunda påpeka att erfarenhetsmässigt kan orrar spela även på torvtäcker. Ljungpiparen föredrar öppna ytor och bedöms ha sitt aktivitetsområde i de centrala delarna av mossen. Då ingen verksamhet kommer att bedrivas i dessa områden bedöms den planerade verksamheten inte påverka ljungpiparen. Även tofsvipan, trana och gulärta noterades utanför planerat verksamhetsområde.

Vid den norra delen, där produktion planeras återfanns vid de två inventeringstillfällena bofink, blåmes, grönsiska, kråka, lövsångare, talgoxe, taltrast, trädpiplärka, gransångare, gräsand, grönsiska och kricka. I inventeringsrapporten nämns inte någon av dessa fågelarter som mest intressanta för utredningen och endast en av fågelarterna nämns i den tabell som återfinns över i övrigt skyddsvärda arter. Den art som nämns är trädpiplärka. Enligt inventeringen återfanns dock arten över hela mossen och som mest i mitten och västerut. Majoriteten av de fågelarter som observerats på Ryholms Stormosse har visat sig kunna nyttja flera olika delar av mossen. Utav de cirka 560 inventerade hektaren planerar Rölunda

endast produktion på cirka 20 % vilket innebär att de fåglar som inte kan nyttja den brukade delen i fortsättningen kommer att kunna nyttja övriga delar av mossen. Området väster om Storön kommer att lämnas orört och så tillika opåverkat. Kantzoner kommer även att lämnas kvar under exploateringen. Rölunda har anpassat det aktuella verksamhetsområdet efter de inventeringar som utförts och därmed anses inga skyddsåtgärder avseende fåglar behövas.

För planerad verksamhet kommer flertalet skyddsåtgärder i form av sedimentationsdammar, luftningstrappor, flödesreglerare m.m. att anordnas. Enligt villkor kommer även sedimentationsdammarna att utformas till 12 m² per avvattnad hektar samt utformas på ett sådant sätt att dess sedimentterande funktion inte försämras vid högvattenflöden. Detta tillsammans med villkor om högsta halt suspenderat material kommer att förhindra en försämring av recipienterna Örlen och Viken. Gällande halten totalfosfor så visar den i stort sett samma resultat 2016 som 1986. Detta gäller vid samtliga provtagningspunkter. I övrigt varierar halten totalfosfor vid de olika punkterna från år till år. Någon tydlig trend kan därav inte utläsas av att den dikning som en gång utfördes skulle ha någon negativ påverkan gällande utsläpp av fosfor till recipient. Rölunda bedömer därav att den ekologiska statusen, som bedömdes vara måttlig med hänsyn till låga syrgashalter i sjön Viken, inte påverkas negativt av markavvattning och torvtäkt och Ryholms Stormosse bör, med villkor om högsta halter suspenderat material, ge mindre utsläpp än dagens nivå. Länsstyrelsen menar även att det finns andra orsaker till den ökade humushalten i sjön Viken där syrgashalten i djuphålan varierat under en längre tid.

Ingen skyddad natur kommer att påverkas och enligt den naturvärdesinventering som utförts kommer den planerade verksamheten inte medföra någon negativ påverkan på någon arts bevarandestatus. Fågelinventeringen som utfördes under sommaren 2015 visar att de fåglar som noterats inom planerat produktionsområde finns i större utsträckning på resterande delar av mossen, där de flesta även förmodas häcka. Vid den norra delen, där produktion planeras återfanns vid de två inventeringstillfällena bofink, blåmes, grönsiska, kråka, lövsångare, talgoxe, taltrast, trädpiplärka, gransångare, gräsand, grönsiska och kricka.

Att hitta en mosse som uppfyller alla de kriterier som krävs för att det ska vara lönt att starta en ansökningsprocess avseende täkt av torv och markavvattning är mycket svårt idag. I ett första steg måste markägaren alltid ha en positiv inställning till projektet. Därutöver ska den aktuella mossen ha en låg klassning i VMI och helst vara påverkad av tidigare dikning eller täktverksamhet. Utöver det får det inte förekomma några särskilda naturvärden eller kulturvärden som kan komma att påverkas av den planerade verksamheten. Den planerade täkten ska även vara belägen med godtagbart avstånd till närboende och den får helst inte vara belägen i ett område som har betydelse för vattenförsörjningen. Alla dessa kriterier uppfylls på Ryholms Stormosse. Därutöver har Rölunda kunnat påvisa att en verksamhet på Ryholms Stormosse inte kommer att ha någon negativ påverkan på Viken och dess betydelse för området kommer därav inte att äventyras. Utöver detta så övertog Rölunda en tidigare bearbetningskoncession och har redan utfört en betydande mängd dikesrensning på mossen vilket ytterligare är en anledning till att platsen utgörs av en lämplig plats för anläggande av täktverksamhet.

Avseende miljöfarliga ämnen så har torven analyserats gällande kvicksilver och uran. Gällande friläggande av kvicksilver så kommer inte detta att utgöra något problem. Vid höjning av grundvattenytan kan transporten av kvicksilver och metylkvicksilver öka. En förändrad nivå på grundvattenytan kan också leda till att nya miljöer som är gynnsamma för metylering av kvicksilver skapas. Optimala förhållanden för metylering är en höjd grundvattenyta, tillgång på lättillgängligt kol samt närvaro av kvicksilver i högre koncentrationer. De förutsättningar som inträffar i samband med torvproduktion är de motsatta, vilket således torde innebära att riskerna för en ökad transport av metylkvicksilver minskar i samband med produktionen. Kviksilverhalterna i torven på Ryholms Stormosse uppgår till 0,0602 – 0,0685 mg/kg TS. Detta ska ses som mycket låga halter. I Naturvårdsverkets tabell över generella riktvärden för förorenad mark uppges gränser på 0,25 mg/kg TS för KM (känslig markanvändning) och 2,5 mg/kg TS för MKM (mindre känslig markanvändning). Halterna på Ryholms Stormosse ligger långt under dessa gränsvärden.

Samma mängd vatten som förs ut från Ryholms Stormosse idag kommer att föras ut vid en pågående täktverksamhet. Den enda skillnaden är att avrinningen kommer att kontrolleras. Några förändringar i tillförd vattenmängd till Örlan och Viken förväntas därav inte uppstå. Det viktiga att se till här är således om verksamheten har kapacitet att magasinera vatten vid höga nederbörds mängder så att en optimal sedimentering kan ske. I en tidigare avvattningsberäkning så framkommer att den planerade verksamheten har en mycket god magasineringskapacitet. Detta kommer vara fallet även då verksamhetsområdet blivit mindre. Vattnet kommer att röra sig sakta genom verksamheten och därmed tillåta en god sedimentering av organiskt material innan vattnet släpps ut till recipienten.

Avseende Rölundas rätt att överta föregående koncession på Ryholms Stormosse så är detta redan utrett i DOM beslutad 2017-08-28, M 4272-16. Gällande dikningsföretaget så har frågan återförvisats till Länsstyrelsen för att utreda om mätning av diken kan göras annorlunda och vad detta i så fall skulle ge. Den innehavda koncessionen gav rätt till utvinning av torven till fullt djup d.v.s. långt under dagens dikesbottennivå. Så långt hann Rölunda inte innan tillståndet löpte ut. Efter en avslutad täktverksamhet skall återställning av området ske innan marken återlämnas till markägaren och dikningsföretaget. Det är därför upp till Länsstyrelsen och markägare i samråd att besluta om detta. Dikningsföretagets rätt och skyldighet till markavvattning är alltså gällande och att lägga igen diken är därför inget alternativ. Att återfylla diken med några decimeter torv är en tveksam metod p.g.a. av den nedsmutsning av vattnet detta skulle innebära både vid igenfyllningen och vid höga flöden. En bättre metod är att anlägga flödesreglerare på det djup man finner lämpligt. Det kan därför tyckas som en icke-fråga huruvida dikesbotten ligger djupare än år 1900 eller ej.

I den efterbehandlingsplan som föreslogs i dispensansökan för markavvattning framgår att det kommer att anläggas fem våtmarksytor på området. Intill våtmarksytorna kommer det att finnas våtmarksvegetation. Övriga delar av verksamhetsområdet på Ryholms Stormosse planeras att återbeskogas. Genom att anlägga skog så kommer koldioxid att fångas upp och lagras som biomassa. Genom att ta ut all torv i täkten och bryta ända ner till mineraljorden kommer ut-

släppen från marken att upphöra. Om man istället väljer att lämna ett lager torv kommer utsläppen att fortsätta så länge det finns torv kvar som kan oxideras. Detta skulle göra att det upptag som sker av koldioxid i träden i slutändan minskar om utsläppen som oxideras från marken också räknas med.

Rölunda Produkter AB har även inkommit med ett PM om sediment- och vattenprovtagning i sjön Viken.

DOMSKÄL

Klagorätt

Överklagbara beslut enligt miljöbalken får enligt 16 kap. 12 och 13 §§ - såvitt här är aktuellt – överklagas av

- den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot,
- den myndighet, kommunala nämnd eller annan som enligt vad som är särskilt föreskrivet i balken har rätt att överklaga samt
- ideell förening eller en annan juridisk person som har till huvudsakligt ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen, inte är vinstdrivande, har bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år, och har minst 100 medlemmar eller på annat sätt visar att verksamheten har allmänhetens stöd.

Skaraborgs Naturskyddsförening är en sådan ideell förening som ska tillerkännas klagorätt.

Töreboda kommun och Miljö- och byggnadsnämnden utgör sådana myndigheter som har rätt att överklaga beslut av aktuell art.

Åke Lundberg, Göran Ahlenius och Bo Ek har till stöd för att de ska ha klagorätt samtliga åberopat boende och fastighetsägande invid sjön Viken. Då det inte är uteslutet att den dispensgivna verksamheten kan komma att beröra sjön Viken har de rätt att överklaga länsstyrelsens beslut. Likaså får Karl-Axel Larsson och Anna-Greta Andersson anses ha klagorätt då de som grund härför bl.a. åberopat att de tar sitt dricksvatten från sjön Örlen.

Vad gäller Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Näsets Vägförening är inte annat visat än att de har till uppgift att förvalta resp. enskilda vägar. I denna uppgift kan de inte anses vara berörda av dispensbeslutet på sådant sätt att de bör tillerkännas klagorätt. Deras överklagande ska därför avvisas.

Målet i sak

Markavvattning är en tillståndspliktig vattenverksamhet. Enligt 11 kap. 14 § miljöbalken får regeringen förbjuda markavvattning som skulle kräva tillstånd enligt reglerna om vattenverksamhet i områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras. Regeringen har med stöd av detta förordnande i 4 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. beslutat att förbud enligt 11 kap. 14 § första stycket miljöbalken mot markavvattning gäller bl.a. i Västra Götalands län.

Länsstyrelsen får meddela dispens från angivna förbud mot markavvattning. För dispens krävs att det finns särskilda skäl. I förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/97:45) anges att bedömningen av vad som är särskilda skäl måste ske främst mot bakgrund av intresset från naturvårdssynpunkt att bevara de återstående våtmarkerna inom berört område samt att det berörda området i princip ska sakna betydelse från naturskyddssynpunkt.

Förbudet mot markavvattning står i samklang med miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker, enligt vilket våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska behållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden. Miljökvalitetsmålet innebär bland annat att ”våtmarker skyddas så långt möjligt mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering”.

Möjligheten för regeringen att förbjuda markavvattning beträffande områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras infördes genom en ny bestämmelse, § 18 d (1991:641), i naturvårdslagen. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att skäl för undantag från markavvattningsförbudet främst bör bedömas mot bakgrund av intresset från naturvårdssynpunkt att bevara de återstående våtmarkerna inom området. Undantag bör t.ex. kunna medges då åtgärderna avser ett tidigare

dikat markområde eller om det är fråga om begränsade åtgärder för att möjliggöra ett visst arbetsföretag (prop. 1990/91:90 s. 468).

I förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/98, del 2, s. 136) uttalas bl.a. följande om dispens från markavvattningsförbudet: ”Möjligheten att meddela dispens är avsedd att utnyttjas restriktivt. Som förutsättning för dispens ska gälla att området som berörs av markavvattning i princip saknar betydelse från naturskyddssynpunkt. Vid bedömningen får bl.a. beaktas att ett av huvudsyftena med bestämmelsen i balken är att kraftigt begränsa eller upphöra med markavvattning i de delar av landet som redan starkt utarmats på våtmarker”. Dispensprövningen har således att utgå från Ryholms stormosses faktiska naturvärden och det allmänna intresset av att bevara de återstående våtmarkerna i området.

Av utförda inventeringar framgår att det i kantzoner mellan den för torvbrytning aktuella delen av mossen och omgivande skogsmarker finns flera miljöer med naturvärden som präglas av de hydrologiska förhållanden som mossens närhet ger. Domstolen konstaterar att dessa områden, som främst utgörs av sumpskogslänkande miljöer med betydande inslag av gamla träd och död ved, hyser ett antal arter gynnade av nämnda förhållanden. Flera av dessa arter är skyddade enligt artskyddsförordningen och utgör sådana som är märkta med ett B i bilagan till artskyddsförordningen, innebärande att de bör föranleda övervägande om skydd inom nätverket Natura 2000 (tjäder, orre, järpe, spillkråka, pärluggla). Även om områdena i övrigt inte hyser sådana kvaliteter som motiverar ett sådant skydd ska arterna också i övrigt skyddas inom sina respektive utbredningsområden. De aktuella kantzonsmiljöernas värden stärks av deras närhet till de faktiska naturvärden som övriga delar av Ryholms storemosse fortfarande hyser.

De dikningsåtgärder som utförts (både vid 1900-talets början och sentida) har inte påtagligt skadat angivna miljöer. Av utredningarna i målet framgår emellertid att de skulle komma att skadas av utdikning och torvbrytning på så sätt att marken skulle bli torrare och skulle växa igen med skog och successivt övergå till en mer trivial fastmarksskog.

De skogsmarker som omger mossen beskrivs i utredningarna som triviala och relativt unga produktionsskogar. Förutsättningarna att finna goda ersättningsmiljöer för fortplantning och födosök måste, med ledning av vad som anförts i målet, således bedömas som små, för de arter som noterats eller kan förväntas utnyttja nämnda miljöer.

Domstolen delar således inte länsstyrelsens bedömning att berörda delar av Ryholms stormosse skadats av hittills utförda dikningsåtgärder till en sådan grad att den saknar de naturvärden som det generella dikningsförbudet ska skydda. Inte heller framgår det av handlingarna i målet hur åtgärder skulle kunna vidtas som förhindrar att de naturvärden skadas som finns i det område som kommer att påverkas av markavvattningen eller hur de skador som markavvattningen orsakar kan kompenseras.

Mot denna bakgrund finner domstolen, trots att de sentida markavvattningsåtgärderna får anses ha tillkommit på ett lagligt sätt och trots dess negativa inverkan på mossens samlade naturvärden, inte att förutsättningar föreligger för att medge ansökt dispens. Överklagandet ska därför bifallas och ansökan avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 14 juni 2018

Göran Stenman

Joen Morales

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Göran Stenman och tekniska rådet Joen Morales. Föredragande har varit beredningsjuristen Carolina Bergholtz.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Mats Rydgård

010-2245204

Ink. 2017 -08- 3 1

Akt. M 3268-17

Aktbil. 2

Beslut
2017-08-14

Diarienummer
531-36606-2016

Sida
1(15)

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
R4

INKOM: 2017-08-31
MÅLNR: M 3268-17
AKTBIL: 2

Rölunda Produkter AB
(e-post: magnus.nobel@rolunda.se)

Elektronisk delgivning

Dispens för markavvattning på Ryholms Stormosse inom Töreboda kommun

Beslut

Länsstyrelsen lämnar Er dispens från markavvattningsförbud enligt 11 kap 14 § Miljöbalken (MB) och 5 § förordning (1998:1388) om vattenverksamhet m. m. för dikning enligt ansökan, se bifogad karta. För att få genomföra den planerade markavvattningen måste ni ha tillstånd enligt 11 kap 13 § MB.

För dispensen gäller följande villkor

1. Halten suspenderat material ifrån täkten utgående vatten får inte överstiga 15 mg/l. Om halten suspenderat material vid kontroll överstiger 15 mg/l ska åtgärder vidtas så att värdet innehålls vid en uppföljande kontroll inom två månader från dagen för överskridandet. Villkoret ska anses uppfyllt om värdet inte överskrids vid den uppföljande kontrollen. Analys ska ske i enlighet med Svensk Standard eller annan jämförbar metod.

2. Allt vatten som avleds från brytningsområdet ska passera sedimentationsdamm innan det leds vidare till recipient. Sedimentationsdammarna ska anläggas vid lågvattenflöde och ha en yta som motsvarar 12 kvadratmeter per hektar avvattnad yta. Sedimentationsdammarna ska utformas på ett sådant sätt att dammarnas sedimentterande funktion inte försämras vid högvattenflöden. Sedimentationsdammarna ska rensas regelbundet, i syfte att upprätthålla avsedd reningseffekt. Anläggningsarbeten och rensning ska utföras vid lågvattenföring så att grumling och läckage av torvsubstans till recipient förhindras.

Redogörelse för ärendet

Ni har hos Länsstyrelsen ansökt om dispens för att få utföra markavvattning inför torvtäkt på Ryholms Stormosse i Töreboda kommun.

Markavvattning är en förutsättning för att möjliggöra bärgning av torv på mossen. Markavvattningen kommer att innebära anläggande av nya diken samt rensning av gamla diken och i förlängningen även underhåll av dessa diken.

På Ryholms Stormosse beräknas 119 hektar produktionsyta kunna iordningställas för produktion av primärt harvtorv. Verksamhetsområdet kommer att uppgå till cirka 150 hektar. Ansökan avser täkt under 25 år. En säsong förväntas innefatta omkring 25 produktionsdagar och ett år med bra väder förväntas omkring 1 dm torv skördas från produktionsytan. Den färdigproducerade torven kommer att förvaras i stack och täckas med plast innan den transporteras vidare till jordfabriken som är belägen utanför Karlstad.

Produktion av harvtorv innebär att produktionsytan successivt avvattnas genom de tegdiken som anläggs med cirka 20 m mellanrum över hela produktionsytan. Tegdikena kommer att bli omkring 1-1,5 m djupa och cirka 1 m breda. De sista 10-12 m, innan det mynnar i ytterdiket, är tegdikena täckdikade. Detta så att produktionsmaskinerna kan passera obehindrat mellan tegarna. Under vändtegen kopplas ett vändtegrör samman med en slamgrop. De dikesmassor som uppkommer vid skapande samt rensning av diken kommer att återföras till produktionsytan och planas ut.

Avrinningsvatten från Ryholms Stormosse kommer att nå de ytterdiken som kommer att anläggas runt produktionsytorna. Ytterdikenas och kantdikenas totala längd kommer att uppgå till cirka 5,5 km. Från produktionsområdena på Ryholms Stormosse kommer vatten att ledas i öster mot Örlan och även åt norr som efter en naturlig översilning mynnar till Svärtebäcken som rinner vidare genom skogen mot Viken. Till de nordliga utloppen kommer cirka 36 ha avvattnas. Vattnet som leds vidare mot Örlan når efter ungefär 4,2 km sjön Viken.

I en preliminär efterbehandlingsplan anläggs fem våtmarksytor på området medan övriga delar återbeskogas.

Efter övertagande från Statens Vattenfallsverk (Vattenfall) av den dåvarande bearbetningskoncessionen för energitorv har anläggningsarbeten pågått fram till och med december 2012. Dikningen har sänkt delar av myrens vattennivå och på så vis förändrat dess karaktär.

Ryholms Stormosse omges till största delen av produktionsskog även om det vid gården Lövbråten finns rester av ängsflora och det österut finns lite större åkerytor på båda sidor om Örlan. Själva mosseplanet är till stora delar beväxt med ett glest trädskikt av tall. I mossen finns flera större och mindre fastmarksholmar. Den största är Storön i den östra delen av mossen.

En fågelinventering våren 2015 visade att de centrala delarna var av störst fågelvärde. Detta gäller främst aktivitetsområdet för ljunpipare. Ett antal skyddsvärda fåglar förekommer på Ryholms Stormosse utöver mer triviala arter.

För Örlans ekologiska status anges i ansökan att det bedöms fortsättningsvis inte finnas någon risk för att god ekologisk status inte skulle uppnås till

2021. Avseende Viken bedömdes den ekologiska statusen 2009 vara god enligt VISS. Enligt arbetsmaterial i VISS från september 2015 var den ekologiska statusen för Viken år 2014 måttlig och förväntas inte bli god till 2021. Det som enligt VISS är utslagsgivande för bedömningen är syrgashalterna som visar på måttlig status både vinter- och sommartid. Troligen är orsaken till syrgashalterna näringsbelastning och belastning av organiskt material.

Det är främst det planerade produktionsområdet som kommer att påverkas av markavvattningen. Några utpekade kulturmiljöintressen finns inte i området. Fågelinventeringen som utfördes 2015 visar att de fåglar som noterats inom planerat produktionsområde finns i större utsträckning på resterande delar av mossen. Den art som nämns som skyddsvärd i Callunas rapport från 2015 är trädpiplärka som återfanns över hela mossen.

Vid anläggning av torvtäkt finns risk för påverkan på mossens avrinningsvatten. Den mest märkbara förändringen av vattnets kvalitet är vanligtvis förhöjda halter av suspenderat material. Det organiska materialet kan förbruka syre och orsakar även en grumlighet som kan ha effekter på akvatiska system, exempelvis fiskar, filtrerare och bottenfauna.

Inom verksamhetsområdet kommer det att anläggas två sedimentationsdammar vid det östra utloppet samt två vid det norra utloppet. Då även västra delen av mossen avvattnas mot Örlan har Rölunda för avsikt att leda om vattnet via det dike som löper parallellt med stordiket och lastbilsvägen mot de diken som mynnar i Örlan. På så sätt beblandas inte detta vatten med det som finns inne på täktområdet. Vid varje tegdikes ände kommer slamgropar att anläggas och under vändtegen finns vändtegrör som åstadkommer en jämnare avrinning och därmed suspendering av sediment. När dikena efter viss tid med torvtäkt blir djupare än tröskeln norrut kommer även täktområdets norra del att avvattnas söderut.

Området som berörs är dokumenterat i följande natur- och kulturmiljöunderlag:

Ryholms Stormosse: Våtmarksinventeringen (klass 3), sumpskogsinventeringen (knapp halva området i ansökan), Lokal för kornknutsmossa (NT, hänsynskrävande) nära öster om verksamhetsområdet i norr.

Örlan: Miljökvalitetsnorm God ekologisk status, Ekologisk status god.

Viken: Miljökvalitetsnorm God ekologisk status 2017, Ekologisk status måttlig. Miljöproblem anges bland annat fysisk påverkan, övergödning och syrefattiga förhållanden. Riksintresse för friluftsliv och yrkesfiske. Särskilt värdefullt vatten ur kulturmiljösynpunkt och värdefullt vatten för fiske.

Ryholms Stormosse omfattas av markavvattningsföretaget Stormossen av år 1900.

Yttranden

Ett antal yttranden har inkommit med anledning av ansökan om dispens för markavvattning. Räddningstjänsten hänvisar till tidigare yttranden där det påpekas att branddamm ska vara försedd med staket och släckvatten ska kunna tas om hand på ett, ur miljöskyddssynpunkt, tillfredsställande sätt.

Skogsstyrelsen har inte avgett yttrande då åtgärden inte är en skogsbruksåtgärd. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten avstår från att lämna synpunkter.

Vikens Fiskevårdsområdesförening hänvisar till vad som tidigare framförts: Vikens Fiskevårdsområdesförening motsätter sig bifall för det fall att en utredning visar att en avvattning av mossen och torvbrytning på Ryholms Stormosse skulle medföra att sjön Viken påverkas negativt. Det pågår en utredning kring vattenkvaliteten i sjön och vad som påverkar denna. Det utförs en biotopkartering av ett tiotal åar som mynnar ut i Viken. Fiskevårdsplanen beräknas klar under våren 2017.

Trafikverket har inga direkta synpunkter på den föreslagna torvtäkten och markavvattningen. Trafikverket framhåller att eventuella åtgärder som påkallas på det allmänna transportnätet som en konsekvens av den föreslagna torvtäktsverksamheten och markavvattningen, ska utredas, projekteras och finansieras av täktföretaget i samråd med Trafikverket som beslutar i frågorna.

Åke Lundberg framför att markavvattningen för med sig organiskt material, sediment och humus som skulle öka syrebristen i sjön Viken. Ryholms Stormosse är en av Sydsveriges största mossar med ett stort naturvärde. Mossen är med sitt stora naturområde en viktig bas för havsörn.

Anita Andersson anser att planerade åtgärder ej ska tillstyrkas.

Sofia och Jonas Höttöfjäll anser att maskinell bearbetning av markskiktet leder till en ökad mängd organiskt material i det vatten som lämnar mossen. Att sjön Vikens status konstaterats försämrad med minskande syrehalter i bottenskiktet och ett starkt försämrat färgtal anser vi vara en stark grund till avslag på denna ansökan. När det gäller djurlivet är vi också oroliga då det inom den aktuella ytan finns områden där klövvilt såsom älg, rådjur, dovhjort och vildsvin tycks trivas. Speciellt gäller detta runt det berg, stora stenarna, som finns ganska mitt i området som berörs av ansökan. Därutöver har vi kunnat konstatera förekomst av tjäder i strandskogen runt området, från Örlåsen i öster till Skogsbolet i väster. Det finns, anser vi, stor risk för störning som skulle kunna påverka djurlivet inte bara på berörd yta utan även i stora delar av närområdet.

Anette och Lars-Erik Larsson anser att avvattning ej bör ske och att mossen ska få vara orörd. Vi känner oro för att eventuell markavvattning kommer att påverka vårt grundvatten negativt. Ryholms Stormosse har ett stort värde

på grund av dess storlek. Börjar man bearbeta partier av den försvinner detta värde för all framtid.

Leif Wik menar att det är viktigt att behålla ett ostört område i landskapet. Landskapsbilden blir överlag mer och mer fragmenterad, därför är det viktigt att mossens hela areal bevaras utan ingrepp för att gynna arter som kräver öppet landskap och ostörd miljö. Under senare år har vi ofta observerat havsörn i trakten och det är troligt att den är gynnad av det ostörda område som mossen ger. På grund av sjön Vikens känslighet för störningar är det av försiktighetsskäl viktigt att inte belasta sjön ytterligare med bl.a. suspenderar torvmaterial från avvattning av mossen.

Philip Hottöfjäll hoppas att ni kommer se till oss som bor runt sjön Viken och i och med det inte kommer att godta ytterligare utvinning och förstöring av mossen.

Töreboda kommun, miljö- och byggnadsnämnden, står fast vid sitt yttrande att tillstånd enligt miljöbalken för markavvattning inte ska medges. Nämnden anser att de i ansökan inlämnade uppgifterna inte kan säkerställa att verksamheten kan bedrivas på ett sådant sätt att recipienternas vattenkvalité kan bibehållas eller förbättras. Enligt vattendirektivet har sjön Vikens status förändrats från att 2009 varit klassad som god ekologisk status till att i 2015 års material har sänkts till måttlig status med avseende på syrehalt. Bedömningen grundar sig på syrgashalterna, som visar på måttlig status för såväl sommar- som vintersituationen. Orsaken till de låga syrgashalterna är troligen näringsbelastning eller belastning med organiskt material.

Från det att dikningsarbetena påbörjades på mossen 2011 har boende runt sjöns västra del framfört att vattnet har blivit mer färgat, att man fått påväxt och igensättning av filter på vattenintag till enskilda pumpanläggningar på ett sätt som man inte haft tidigare. Vidare har man påtalat att man fått påväxt på båtbottnar, fiskenät och kräftburar. Man har även framfört att fisket har påverkats. Nämnden anser att även om dessa förändringar beror på flera faktorer måste man med stöd av miljöbalkens försiktighetsprincip ta beslut om att inte medge nya verksamheter som kan belasta sjön ytterligare. Istället måste åtgärder vidtas för att minska nuvarande påverkan på sjön Viken bl.a. genom snarast möjligt genomföra väl genomarbetade återställningsåtgärder av torvmossen.

Miljö- och byggnadsnämnden anser att naturvärdena på Ryholms Stormosse är så stora att en utdikning av mossen inte är acceptabel. Endast mindre delar av mossen är idag påverkade i en större omfattning och att en utdikning i enlighet med ansökan kommer att medföra en kraftig försämring av naturmiljön. Enligt Tibro kommuns nya översiktsplan har man bedömt mossens naturvärden som höga.

Töreboda kommun, kommunstyrelsen, har med hänvisning till miljö- och byggnadsnämndens yttrande, avstyrkt Rölunda Produkters AB:s ansökan om dispens för markavvattning på Ryholms Stormosse i Töreboda kommun.

Skaraborgs Naturskyddsförening avstyrker ansökan om dispens för markavvattning. Fullständig beskrivning av miljöpåverkan på mossen som helhet och det aktuella området omgivningarna vid markavvattning och täkt finns inte redovisad.

Påståendet att våtmark som inte skadar kringliggande skog endast kan skapas efter att torven avlägsnats saknar grund. Underförstått anser Rölunda uppenbarligen att igenläggning av genomförd dikning till förhållandena före 2010 skulle skada kringliggande skog. Det finns inget belägg för att mossen före dikningen 2010-2012 skadade kringliggande skog. Tvärt om vidmakthöll vattennivån i mossen de naturvärden bårderna av sumpskog utefter omgivande fastmarker. Vad Rölunda syftar till är uppenbarligen att produktionsskog ska etableras på vad som idag upptas av sumpskog med naturvärden utefter mossens kanter. Därmed minskar naturvärdet i motsats till vad Rölunda hävdar.

Naturskyddsföreningen hänvisar till yttrande 2016-06-15 och vill framför allt framhålla att mossens bevarandevärde ligger i den stora arealen och möjligheten att genom igenläggning av utförd dikning på sikt återföra mossen till ett alltmera naturligt tillstånd som stort våtmarkskomplex. Det var bland annat mossens naturvärde som helhet som motiverade att Länsstyrelsen och Regeringen avslag Rölundas första ansökan om täktverksamhet. Markavvattning och täkt inom det nu aktuella området skulle spolia mossens bevarandevärde som helhet.

Naturskyddsföreningen påpekar att Ryholms Stormosse är en av de största mossarna i Sydsverige. Om mossen idag hade varit i huvudsak orörd av ingrepp skulle den troligen ha varit nationalpark enbart på grund av storlek och orördhet. Storleken konstituerar, oavsett de ingrepp som har skett, avsevärd variation ifråga om mångfald, naturtyper och arter. Stora naturområden utan bebyggelse och vägar är ovanliga i Sydsverige.

Rölunda hävdar att torvens användning som växtsubstrat och strö skulle innebära att läckaget av koldioxid från Ryholms Stormosse skulle avstanna. Så är inte fallet eftersom den externa användningen av torven, när denna har grävts bort från mossen, innebär snabbare nedbrytning och avgivning av koldioxid, när torven används för angivna ändamål. Torv som används i odlingssammanhang bryts ner genom oxidering betydligt snabbare än i mossen, även när denna är dikad, varvid kolinnehållet avgår som koldioxid till atmosfären och ökar klimatpåverkan.

Sammanfattningsvis hävdar Skaraborgs Naturskyddsförening att ansökan från Rölunda Produkter AB om dispens för markavvattning på Ryholms Stormosse är så bristfällig att ansökan i första hand ska avvisas. I andra

hand hävdar Skaraborgs Naturskyddsförening att starka skäl avseenden natur- och miljöpåverkan samt ansökans taktiska syfte ifråga om täktverksamhetens totala omfattning entydigt talar för att Rölunda Produkter AB inte ska beviljas dispens för markavvattning för torvtäkt på Ryholms Stormosse.

Ryholm Förvaltnings AB anser att ansökan om dispens för markavvattning ska avslås. Ryholms Stormosse är en av södra Sveriges största torvmossor. Trots viss åverkan finns stora skyddsvärda naturvärden kvar i mossens utbredningsområde. Ryholms Stormosse har varit en välkänd plats för orr- och tjäderspel och mossen är fortfarande ett viktigt område för flera skyddsvärda djur- och fågelarter. Rölundas påstående om att Stormossen inte utgör en värdefull naturmiljö och att inga skyddsvärda fåglar påverkas är felaktigt.

Ryholm Förvaltnings AB:s fastighet gränsar direkt mot Ryholms Stormosse och är därmed i stor grad berörd av den torvbrytning på mossen, som ju senare blir följden om dispens för markavvattning nu skulle medges. RFAB bedriver ekologiskt inriktat jord- och skogsbruk på egendomen och därtill betydande jakt- och fisketurism. Mycket av upplevelsen av att besöka Ryholm ligger i skönheten och de orörda naturvärdena runt egendomen. Naturligtvis skulle en omfattande torvbrytning alldeles intill skapa stora störningar för Ryholms besöksnäring och för friluftslivet i området. RFAB arrangerar kräftfiske i Örlan alldeles nedströms från utsläppet från torvmossen och RFAB har noterat stora utsläpp av förorenat vatten därifrån vid ett flertal tillfällen sedan Rölunda börjat dika upp mossen. Detta har givetvis påverkat kräftfisket mycket negativt med avsevärt lägre fångster som resultat.

Anna-Greta Andersson och Karl-Axel Larsson anser att Rölunda ej ska exploatera Ryholms Stormosse för torvtäkt. Viktigt att behålla ett stort ostört område i landskapet. Landskapsbilden blir överlag mer och mer fragmenterad, därför är det viktigt att mossens hela areal bevaras utan ingrepp. Det för att gynna arter inom djurliv och växter, som kräver ostörd miljö och öppet landskap. Under senare år har havsörn observerats i trakten vilken kräver landskapsbild som liknar mossen för att trivas i landskapet. Vi hänvisar till tidigare inlägga juni 2016 angående SGU analysresultat och vädjar till att de rekommendationer och påpekanden som gjorts.

SGU har i yttrande 2016-06-13 framfört: SGU finner att Ryholms Stormosse kan vara lämplig för etablering av torvtäkt för odlingstorv. SGUs bedömning baseras på att Ryholms Stormosse delvis är påverkad av tidigare markanvändning. SGU delar inte Bolagets uppfattning i frågan om läckage av koldioxid och bedömer att det inte är sannolikt att den tidigare täktverksamheten lett till att Ryholms Stormosse idag utgör en nettokälla för koldioxid till atmosfären. SGU bedömer att en framtida täkt på Ryholms Stormosse kan komma att påverka grundvattens kvalitet och kvantitet i den isälvsavlagring som utgör ett grundvattenmagasin, och ligger i direkt

anslutning till den planerade täktens östra sida. Bolaget bör undersöka vattnets kvalitet och kvantitet m h a en befintlig brunn som är belägen på den aktuella isälvsavlagringen.

Sofia Blom påpekar att tidigare sedimentdammar brustit och släppt ut slam m. m. till Örlan och Viken. Även om mer långtgående försiktighetsåtgärder vidtas finns risk för omfattande utsläpp om det kommer stora mängder regn. Detta är något man kan vänta sig blir allt vanligare med ett förändrat klimat.

Eva Kensing framför att Ryholms Stormosse är en fantastisk resurs. En så stor mosse i södra Sverige medger ett livsrum för så många arter. Den är också värdefull för friluftslivet och medger en chans att faktiskt få uppleva riktig tystnad, långt från kringliggande bebyggelse eller fordonstrafik. Jag anser att ansökningen om dispens för markavvattning ska avslås. Vidare bör mossen skyddas från ytterligare ansökningar om markavvattning och torvbrytning, och istället ska återställningsåtgärder vidtas. Ryholms Stormosse är; och ska fortsätta att vara en resurs för alla.

Tommy Kensing hoppas på avslag för avvattning av Ryholms Stormosse. Hur vi som bor runt mossen drabbas i framtiden när det gäller tillgång på vatten i våra brunnar har inte någon en aning om. Det vi vet är att det sinar efter den sommaren som vi har haft, och utan någon nederbörd i vinter kommer det medföra att vi kommer ha ännu mindre vatten i våra brunnar till våren. Grundvattnet är viktigt som dricksvatten för oss människor. Det påverkar också miljön för växter och djur i ytvattnet. Utsläpp av miljöfarliga ämnen kan förorena grundvattnet.

Med den avvattning som är tänkt så finns risk i framtiden att ”smutsigt” vatten rinner ut i Örlan och vidare ut i Viken, vattnet som kommer ut ur bäcken i dag är humusfärgat vilket måste påverka vattnet som är nedströms och dess invånare fiskar, skaldjur och insekter.

Rölunda Produkter AB bemöter inkomna yttranden

Ni har beretts tillfälle att yttra er över inkomna yttrande och ni har valt att göra det grupperat:

Inkomna yttranden gällande sjön Viken:

Sjön Viken får sitt vatten från ett mycket stort område, cirka 24 800 ha. Den planerade produktionsytan på Ryholms Stormosse uppgår idag till cirka 119 ha. Om man antar att det regnar lika mycket överallt så kommer endast cirka 0,4 % av Vikens vattentillförsel från den planerade torvtäktsverksamheten.

Slutsatsen som kan dras av att studera tre exempel där vattenkvalitet jämförs upp- och nedströms är att torvtäkten i sig inte ger upphov till några höga förändringar i det utgående vattnet. Variationerna bör ses som mycket små och varierar från fall till fall beroende på hur dess omgivning och omvärldsfaktorer ser ut. När vattenflödet från torvtäkten stabiliserats kommer en jämnare avrinning att ske.

Inkomna yttranden gällande Ryholm Stormosses naturvärden

Ryholms Stormosse är idag en tämligen torr mosse och var så redan innan den senaste rensningen av diken. Vissa delar av mossen har idag förlorat sin ursprungliga funktion. Detta gäller främst den norra delen vilket även är den del som dispensansökan för markavvattning gäller. Det är främst det planerade produktionsområdet som kommer att påverkas av markavvattningen. Under produktion växer inte vegetation ostört på mossen och naturen inom området kommer att påverkas av avvattningen. Växtligheten är dock redan störd på området då Ryholms Stormosse är påverkad av tidigare torvtäkt samt dikningsarbeten.

Ingen skyddad natur kommer att påverkas och enligt den naturvärdesinventering som utförts kommer den planerade verksamheten inte medföra någon negativ påverkan på någon arts bevarandestatus. Fågelinventeringen som utfördes under sommaren 2015 visar att de fåglar som noterats inom planerat produktionsområde finns i större utsträckning på resterande delar av mossen, där de flesta även förmodas häcka. Vid den norra delen, där produktion planeras återfanns vid de två inventeringstillfällena bofink, blåmes, grönsiska, kråka, lövsångare, talgoxe, taltrast, trädpiplärka, gransångare, gräsand, grönsiska och kricka. I Callunas rapport från 2015 gällande fågelinventering på Ryholms Stormossen nämns inte någon av dessa fågelarter som mest intressanta för utredningen och endast en av fågelarterna nämns i den tabell som återfinns över i övrigt skyddsvärda arter. Den art som nämns är trädpiplärka. Enligt inventeringen återfanns dock arten över hela mossen och som mest i mitten och västerut.

Ryholms Stormosse bör inte ses som unik i sitt slag. Mossen är belägen i en region med många våtmarksområden vilket innebär att naturtypen kommer att finnas kvar i regionen. Inom en radie på cirka 15 km återfinns 54 stycken våtmarksområden i varierande storlek. Av dessa har 22 stycken tilldelats samma klassning som Ryholms Stormosse, 13 stycken har tilldelats klass 4, 12 stycken har tilldelats klass 2 och 7 stycken har tilldelats klass 1.

Att tilläggas bör även att endast en mindre del av Ryholms Stormosse nu är aktuell för torvtäktverksamhet. Stora ytor kommer att lämnas orörda, fria för djur och natur att kunna nyttja.

Gällande att Ryholms Stormosse är en av södra Sveriges största mossar så stämmer detta. Området är dock inte unikt i sitt slag då det återfinns flera mossar i södra Sverige med samma eller till och med större storlek än Ryholms Stormosse, exempelvis Degermossen (6485360, 448816), Rösjömossen (6459541, 405665), Karsbomossen (6389770, 422478), Dala mosse (6352784, 455920), Vakö myr (6263046, 453300) och Draftinge mosse (6330462, 422219) för att nämna några.

Grundvattnet

Viktigt att beakta här är att torv kan hålla mycket vatten men släpper inte ifrån sig det så lätt. Det är därför som man vid torvtäkt måste dika mossen med relativ kort avstånd mellan diken.

Avseende miljöfarliga ämnen så har torven analyserats gällande kvicksilver och uran. Gällande friläggande av kvicksilver så kommer inte detta att utgöra något problem. Vid höjning av grundvattenytan kan transporten av kvicksilver och metylkvicksilver öka. En förändrad nivå på grundvattenytan kan också leda till att nya miljöer som är gynnsamma för metylering av kvicksilver skapas. Optimala förhållanden för metylering är en höjd grundvattenyta, tillgång på lättillgängligt kol samt närvaro av kvicksilver i högre koncentrationer. De förutsättningar som inträffar i samband med torvproduktion är de motsatta, vilket således torde innebära att riskerna för en ökad transport av metylkvicksilver minskar i samband med produktionen.

Kvicksilverhalterna i torven på Ryholms Stormosse uppgår till 0,0602 – 0,0685 mg/kg TS. Detta ska ses som mycket låga halter. I Naturvårdsverkets tabell över generella riktvärden för förorenad mark uppges gränser på 0,25 mg/kg TS för KM (känslig markanvändning) och 2,5 mg/kg TS för MKM (mindre känslig markanvändning). Halterna på Ryholms Stormosse ligger långt under dessa gränsvärden. Tabellen publicerades i juni 2016.

Gällande uran så förekommer detta naturligt i berg, jord och vatten. Vissa torvfyndigheter kan innehålla höga till mycket höga halter av uran. Detta hanteras genom att man undviker att utvinna torv med förhöjd uranhalt. Torven på Ryholms Stormosse utgörs inte av förhöjda halter uran. Analyserna visar ett resultat på mellan 0,030 – 0,043 mg/kg TS. Dessa värden ligger inom gränsen till vad som är tillåtet vid ansökan för energitorvtäkt varav samma borde gälla för en växttorvtäkt.

Övriga inkomna yttranden

- Älgar som gått ner i diken.

Bilder på älgar har bifogats i ett remissvar. Den äldre bilden känner Rölunda till. Älgen hittades i ett dike år 2011 eller 2012. Då Rölunda avlägsnade älgen ur diket sågs skottskador på skelettet vilket borde betyda att älgen antagligen var skadeskjuten. En älg som blir skjuten i buken söker sig normalt till vatten.

Älgen på den senare bilden känner Rölunda inte till men eftersom det var under älgjakten så kan fallet ha varit liknande som det under 2011/2012 alternativt att en älghund försökt ställa älgen som då tagit sin tillflykt till diket. Rölunda har under åren som gått sett åtskilliga friska älgar samt spår efter dem vilka med lätthet passerat även över de större diken.

Länsstyrelsens övervägande

Ni har yttrat er över Länsstyrelsens skrivelse där det framgår vilka villkor som ställs i beslut om dispens för markavvattning. Ni har accepterat dessa villkor.

Skaraborgs Naturskyddsförening har i skrivelse invänt mot att Länsstyrelsen överväger att bifalla ansökan om dispens för markavvattning.

Lagstiftning

Inom Västra Götalands län är det enligt 11 kap 14 § miljöbalken (MB) och 5 § förordningen om vattenverksamhet förbjudet att avvattna mark. Om det finns särskilda skäl kan länsstyrelsen med stöd av 11 kap 14 § andra stycket MB medge dispens från bestämmelserna.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen bedömer att ansökta åtgärder är förenliga med kraven i 3 och 4 kap MB på en från allmän synpunkt lämplig hushållning med mark- och vattenresurserna samt med den för området gällande kommunala översiktsplanen. Mossen är inte lokaliserad inom något område av riksintresse. Planerat område ligger inte heller inom något skyddat område såsom djur- och växtskyddsområde, naturreservat, kulturreseptat eller nationalpark. Fastighetsägaren till marken, Sveaskog, har en positiv inställning till ett eventuellt framtida torvbruk.

Åtgärden behövs för att producera ett substrat för växtodling vid er jordfabrik utanför Karlstad. Efterfrågan på torv som substrat för växtodling är stor från såväl företag som privatpersoner.

Diken på Ryholms Stormosse är till stor del rensade eller upptagna vid omfattande åtgärder under perioden 2010-2012 inom er tidigare koncession för torvtäkt. Området ingår i ett markavvattningsföretag från år 1900. Inom området har tidigare bedrivits torvtäkt. Ett tiotal äldre torvgravar finns i anslutning till det norra kantdiket. Nu beviljad dispens för markavvattning bedöms utgöra en begränsad påverkan på mossen i helhet.

Det ansökta områdets hydrologi är till större delen påverkad av diken. Runt produktionsområdet finns ett nyligen rensat eller upptaget kantdike. I östra delen, inom endast knappt halva den planerade produktionsytan, är dikena kraftigt igenväxta och inte rensade under perioden 2010-2012. Där finns en tallsumpskog där trädutväxten troligen har gynnats av dikningarna i samband med anläggandet av markavvattningsföretaget och den tidigare torvtäkten. I tallsumpskogen är det sparsamt med träd med höga naturvärden, exempelvis finns där endast något enstaka vindfäll och någon högstubbe. Inom den västra delen, där rensningen skett av diken, finns ett större område där döda tallar dominerar. Tallarna har troligen dött under en tidigare period då området varit betydligt fuktigare.

Området har förhållandevis låga naturvärden, även om det i våtmarksinventeringen är ett objekt med visst naturvärde (klass tre) och ungefär halva området ingår i sumpskogsinventeringen. Inga särskilda rödlistade fåglar har noterats inom området vid fågelinventeringen och fåglar utanför området bedöms bli påverkade i liten utsträckning.

Vid efterbehandling av området ska det preliminärt anläggas fem våtmarksytor medan övriga delar återbeskogas. När efterbehandlingen fastställs kan hänsyn tas för att begränsa avgång av klimatpåverkande gaser. Med en omprövning av markavvattningsföretaget innan efterbehandling fastställs kan omprövningen medföra att fler alternativ med dämning i diken och våtmarksanläggning/sjö kan utföras.

Sveriges riksdag har formulerat 16 miljö kvalitetsmål som ska leda vår strävan att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Flera av dessa har anknytning till våtmarksmiljöer. Länsstyrelsen bedömer att den aktuella åtgärden inte påtagligt försvårar uppfyllandet av miljö kvalitetsmålen.

Miljö kvalitetsnormen för sjön Viken är God ekologisk status 2021 och Länsstyrelsen bedömer att den ekologiska statusen, som bedömdes vara måttlig med hänsyn till låga syrgashalter, inte påverkas negativt av markavvattning och torvtäkt och Ryholms Stormosse bör, med villkor om högsta halter suspenderat material, ge mindre utsläpp än dagens nivå. Flera andra orsaker finns till ökad humushalt i sjön Viken där syrgashalten i djuphålan varierat under längre tid.

Länsstyrelsen konstaterar att det för den planerade verksamheten krävs långtgående skyddsåtgärder för att säkerställa att försämring av utgående vatten undviks, exempelvis vid höga flöden. Länsstyrelsen anser att det finns skäl att ställa krav på kompensationsåtgärder utanför verksamhetsområdet som bidrar till att förbättra vattenkvaliteten i sjön Viken.

Länsstyrelsens anser att särskilda skäl föreligger för dispens från förbud att avvattna mark.

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga 2.

De som deltagit i beslutet

Beslutet har fattats av Jan Gustafsson med Mats Rydgård som föredragande. I beslutet har även Kristina Höök-Patriksson, naturavdelningen, deltagit.

Jan Gustafsson

Mats Rydgård

Detta beslut har bekräftats digitalt varför det saknar namnunderskrifter.

Bilagor:

1. Karta

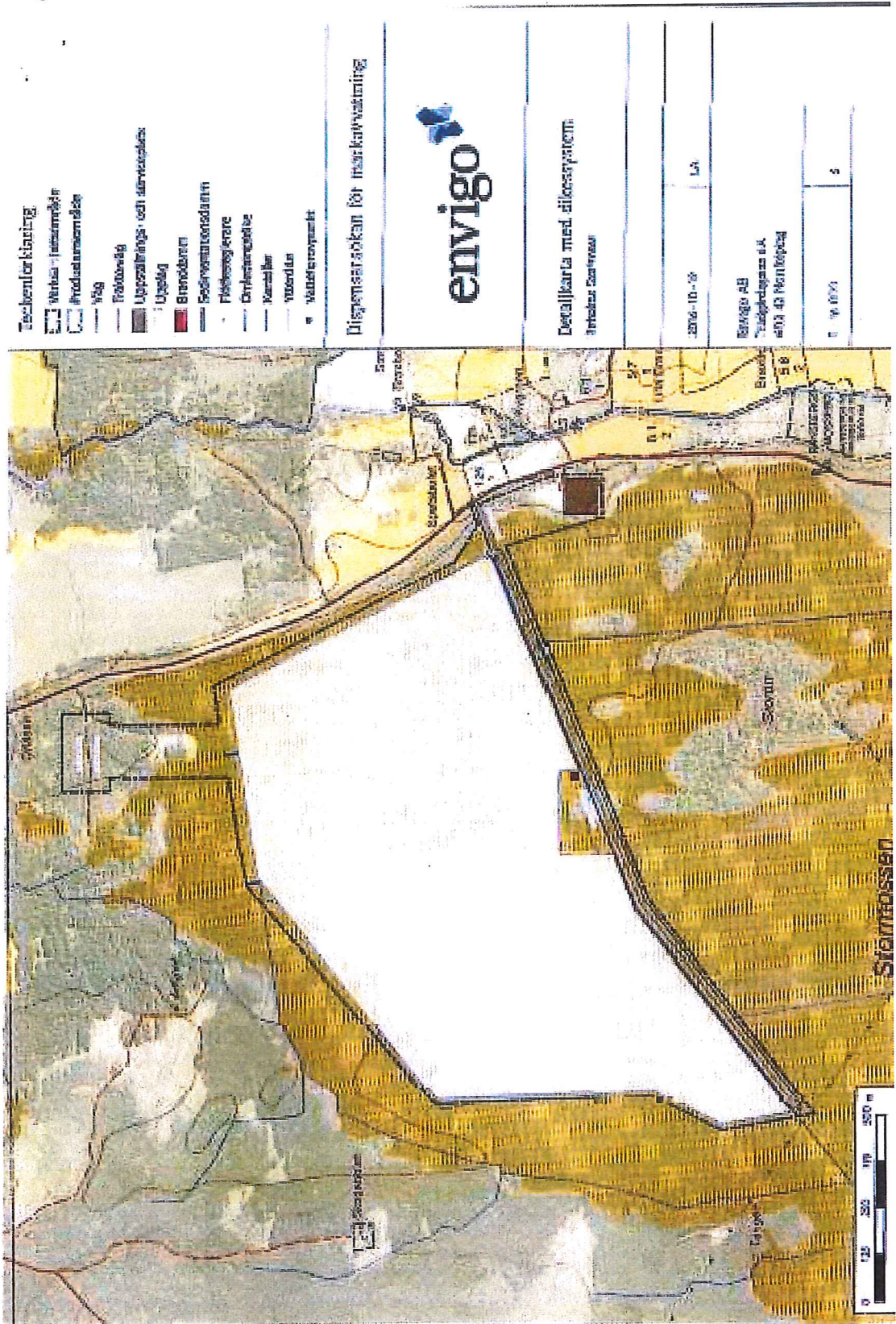
2. Du kan överklaga

Kopia till:

Töreboda kommun,
Miljösamverkan Östra Skaraborg
Envigo, (linnea.andersson@envigo.se)
Daniel Drott, (Daniel.drott@wspgroup.se)
Naturvårdsverket,
Skogsstyrelsen,
Havs- och vattenmyndigheten
Trafikverket, (Trafikverket@trafikverket.se)
Räddningstjänsten Östra Skaraborg, raddningstjansten@rtos.se
Ekeskogs Byalag, Göran Ahlenius, Halla, 54993 Moholm
Skaraborgs Naturskyddsförening, c/o Olov Holmstrand, Torphagebacken
11, 443 38 Lerum (delgivningskvitto)
Töreboda naturskyddsförening, C/o Bo Kindbom, Rödhakestigen 3, 549 41
Moholm
Ryholms Förvaltnings AB, Ryholm 549 93 Moholm
Vikens Fiskevårdsområdesförening, c/o Christina Andréén, Halna Stommen
42, 545 93 Töreboda
Åke Lundberg, Långgatan 15, 545 33 Töreboda
Sofia Blom, Ribbagårdsgränd 1B, 563 31 Gränna
Jonas Hottöfjäll, Valla Gästgivaregården 15, 545 93 Töreboda
Anita Andersson, Järneberg Enebacken 14, 545 91 Töreboda
Anette och Lars-Erik Larsson, Gräskärr 5, 543 94 Tibro
Anna-Greta och Karl Axel Larsson, Viken Hagalund, 543 94 Tibro
Eva och Tommy Kensing, Gräskärr 8, 543 94 Tibro

Bilaga 1

Bilaga 2

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos Mark- och miljödomstolen. **Observera att du ska skicka eller lämna in överklagande till Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 403 40 Göteborg. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till vastragotaland@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till domstolen.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det domstolen som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Ditt överklagande ska innehålla

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter:

- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din mening, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud som kan sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Ytterligare upplysningar

Behöver du veta mer om hur du ska göra, går det bra att ringa till Länsstyrelsen, telefonnummer 010-224 40 00. **Fråga efter den som varit föredragande i beslutet.**

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.